

ПЕТАР ХР. ИЛИЕВСКИ, *Аблаишвоий, инсирumenијалоий и локаишвоий бо најсйариийе ирчки шексийоби*, Жива Антика, Посебни изданија књига 2, Скопје 1961, str. XII, 146, s opširnim engleskim rezimeom.

Mikenski grčki tekstovi pisani slogovnim pismom linear B tek su nedavno pročitani i tom je prilikom s nedvojbenom sigurnošću ustanovljeno da su pisani grčkim jezikom. Od 1952. niz vodećih stručnjaka za grčki jezik bavi se pitanjima u vezi s tim tekstovima, pa je do sada u tom postignut velik napredak. Još smo doduše daleko od toga da te tekstove u potpunosti razumijemo, neke su osnovne teškoće baš u posljednjim godinama gotovo sasvim zakočile napredak u interpretaciji mikenskih pločica, pa se sada traže metodске pretpostavke koje će pomoći da se i te velike teškoće nekako prevladaju.

Ipak je razumijevanje mikenskih tekstova toliko napredovalo da se počeo postavljati niz pitanja u vezi sa svjetlošću što je oni bacaju na stariji razvoj grčkoga jezika. Pri tom je priroda mikenskoga grčkoga pisma i ortografije takva da u velikoj mjeri otežava, pa katkad i onemogućuje da se pouzdano utvrdi niz važnih detalja mikenskoga grčkog dijalekta. Od samog početka rada na mikenskom grčkom taj je naučni zadatak privukao pažnju klasičkih filologa lingvističke orijentacije i u našoj zemlji. No posebno se aktivnom učešću u istraživačkom radu na tom području posvetio Klasički seminar Filozofskog fakulteta u Skopju gdje su profesor M. D. Petruševski i docent P. Hr. Ilievski stvorili jedini u Jugoslaviji aktivni istraživački centar za mikensku filologiju. U nizu članaka skopski su mikenolozi dali niz pojedinačnih priloga, a u knjizi koju ovdje prikazujemo dao je docent Ilievski sintezu širokih razmjera o jednom naročito važnom pitanju mikenskog dijalekta koje ima veliko značenje ne samo za historiju grčkoga jezika, nego i za poredbenu indoevropsku lingvistiku.

Među indoevropskim jezicima starogrčki se u mnogo pogleda ističe svojom arhaičnošću. Jedino u deklinaciji on se oštro odvaja od drugih starinskih indoevropskih jezika. Grčki poznaje znatno manji broj padeža, i nema lokativa, instrumentala i ablativa koji su karakteristični za druge indoevropske jezike. Ipak kao okamine postoje i u starogrčkom jeziku oblici tih padeža kako ih poznajemo u drugim starinskim indoevropskim jezicima. Sad su se pojavili tekstovi u Skopju koji su više stoljeća stariji od najarhaičnijih grčkih tekstova koji su nam od prije bili poznati, pa je potpuno razumljivo da se pitamo, kako stoji s tim padežima u mikenskim grčkim tekstovima. Tom pitanju posvetio je Ilievski svoju knjigu i možemo odmah na početku reći da mu je pošlo za rukom da u velikoj mjeri raščisti situaciju. Zadatak koji je sebi postavio nije nimalo lak, jer mikenski tekstovi na ta pitanja samo u iznimnim slučajevima daju neposredan i nedvosmislen odgovor. Pismo linear B zanemaruje naime završne konsonante, pa tako izjednačuje veliki dio padežnih oblika te nije moguće znati da li u konkretnom slučaju imamo posla s jednim ili s dva pa čak i tri padežna oblika. Tako se kod o-osnova u singularu završeci dativa (-*ōi*), lokativa (-*oi*), instrumentala (-*ō*) i ablativa (-*ōd*) nikako ne razlikuju. Slično je i s drugim fleksijama, pa je nemoguće direktno ustanoviti koji su prvobitni oblici u mikenskom grčkom sačuvani, a koji su već zamijenjeni drugima kao u klasičnom grčkom. Istraživanju padežnog sistema ne pomaže mnogo ni sam karakter tekstova, jer je to dvorsko knjigovodstvo pa je u njemu sintaksa siromašna i rijetko se susreću normalno građene rečenice. U takvoj situaciji morao je pisac pristupiti svojoj temi posredno i nastojati da ispravnim zaključivanjem dobije bar donekle sigurne odgovore na svoja pitanja. U tome ga je pomogla šablonska priroda mikenskih tekstova. U njima pod jednim zaglavljem dolazi obično čitav niz paralelnih rubrika. Da bi se odredili padeži pomaže ne samo smisao zaglavlja koji pokazuje da li se radi o lokativima, o dativima ili o ablativima, nego i stanovita nesimetričnost između singulara i plurala te se u pluralu neki padežni oblici razlikuju koji su u singularu jednaki, a i pojedine deklinacije nisu u tom jednake. Tako se u nabranjanju paralelnih jedinica često nađe jedan oblik koji dozvoljava da se identificiraju i drugi. Tako je pisac pomnom filološkom interpretacijom u mnogo slučajeva uvjerljivo odredio padežnu pripadnost mnogoznačnih oblika. Pri tom je više puta bitno ispravio interpretacije koje su se do sada u literaturi davale. Na taj je način Ilievski došao do niza uvjerljivih rezultata.

Već je u otprilike poznatim grčkim tekstovima bila uočljiva vrlo osjetljiva razlika između arhajskih i kasnijih spomenika. Iako homerski jezik nije imao više padeža nego klasični grčki, ipak je u njihovoj upotrebi dolazila snažno do izražaja njegova starina. Pored karakterističnog nepostojanja člana homerska je upotreba padeža arhaična i po tome što oni vrlo često imaju lokativnu, instrumentalnu i ablativnu funkciju bez ikakve prepozicije. Razlika između vedskog staroindijskog i homerskog starogrčkog nije dakle toliko u upotrebi padeža koliko u tome što je kod Homera već nastupio vrlo jak sinkretizam njihovih oblika. Sada nam je u svojoj knjizi Ilievski pokazao da mikenski grčki pokazuje istu tu osobinu još izrazitije. U mikenskim tekstovima mogu se utvrditi svi indoevropski padežni odnosi izraženi čistim padežnim oblikom. Upotreba prepozicija je fakultativna i nije česta. I u mikenskom grčkom javlja se morfološki sinkretizam, ali je pisac uvjerljivo pokazao da taj sinkretizam nije još doprio tako daleko kao u homerskom grčkom. Posebni lokativni oblici čini se da su u mikenskom postojali, ali se već javljaju jasni tragovi sinkretizma s dativom. Ima podloge i za mišljenje da je i u pluralu lokativ još oštro odvojen od instrumentala. Naprotiv instrumental i ablativ po obliku su se izjednačili odn. u drugim fleksijama je instrumental preuzeo i funkciju ablativa. No taj instrumental-ablativ još se strogo razlikuje od drugih padeža. To je važna i interesantna izoglosa koja povezuje mikenski grčki s italskim jezicima. Posebno je važna konstatacija da završetak *-phi*, koji u homerskom grčkom pristupa svim osnovama u singularu i pluralu i označuje instrumentalni, ablativni pa čak i lokativni padežni odnos bez obzira na broj, u mikenskom dijalektu dolazi kao nastavak za instrumental (-ablativ) plurala što potpuno odgovara onom što inače znamo o indoevropskom pluralnom nastavku *-bhi(s):-mi(s)*. Prema tome je aglutinativni karakter tog nastavka kod Homera rezultat interno-grčkog razvitka. Time je dan jedan uvjerljiv argument za pretpostavku da je grčki imao u najstarije, prehistorijsko vrijeme padežni sistem analogan staroindijskom i da je historijski sistem doista rezultat sinkretizma padeža. Čitava radnja Ilievskoga znatno je potkrijepila tu tradicionalnu tezu. Ipak je autor potpuno u skladu s najnovijim rezultatima indoeuropeistike zauzeo ispravno stanovište da je paradigmatiska fleksija uopće relativno kasna faza u indoevropskoj prehistorijskoj morfologiji. Samo što se za to nije smio pozvati samo na Hirta koji je takvo stanje stvari bio tek naslutio, nego je trebao spomenuti i one istraživače koji su u tom pogledu stali na čvršće tlo, kao što su Benveniste, Borgström, Andreev, Ivanov i drugi. Teško je nadalje složiti se s autorom kad staroindijski nastavak za dativ-ablativ plurala *-bhya*s tumači kao aglutinaciju instrumentalskog *-bhi* i genitivskog *-os*. Ne može se naime govoriti o aglutinaciji tamo gdje nedostaju upravo svi elementi aglutinacijske organizacije jezičnih znakova. Niti se dativ-ablativ može svesti na instrumental + genitiv, niti je *-bhi(s)* oznaka instrumentala po sebi, a još manje je *-os* oznaka genitiva po sebi, nego je prvi znak instrumentala plurala, a drugi znak genitiva singulara samo u jednom tipu fleksije. No sa stanovišta knjige koju prikazujemo ta su pitanja izrazito periferna. Mnogo centralnija su pitanja interpretacije samih mikenskih tekstova. Tu je dakako mnogo toga problematično i hipotetično, ali to drukčije ne može biti. Sve ako bi stručnjaci za mikensku filologiju mogli pokazati da sve interpretacije koje predlaže Ilievski nisu bespriekorne, to ipak ne bi moglo dovesti u pitanje čitavu konstrukciju njegovih zaključaka, jer on za njih ima dovoljno čvrste osnove koje ne ovise samo o pojedinim interpretacijama, nego se osnivaju na čitavim nizovima činjenica i na samom karakteru tekstova. Na teškom području gdje nedostaju jednoznačni i sigurni podaci autor je uspio doći do pouzdanih i dobro fundiranih rezultata i time je pridonio ne samo historiji grčke i uopće indoevropske deklinacije, nego je dao i vrijedan doprinos interpretaciji mikenskih tekstova. Mikenska je filologija još previše na početku, a da bi svi rezultati naše knjige mogli biti trajni i definitivni. Ali ako pođe za rukom da se neki tekstovi u budućnosti ispravnije razumiju, to će biti među ostalim i zasluga naše knjige koja je pomogla da se tolika pitanja bolje raščiste. Zahvalni smo autoru što je naučnu literaturu obogatio svojim vrijednim i ozbiljnim prilogom i raduje nas što je u našem Skopju nastao pravi centar za mikensku filologiju koji ne samo pažljivo i u pojedinosti prati razvoj na tom polju nego već može toj mladoj disciplini davati podsticaja i pomagati njezin razvoj na razini današnje nauke.